

Ks. Jan Turkiel

Instytut Filologii Polskiej PAP Słupsk

Σοφία /‘mądrość’/¹ W KSIĘDZE SYRACHA

1. Σοφία

W *LXX* termin σοφία² występuje 143 razy, z czego aż 20 razy w Księdze Syracha /Syr 1,1; Syr 1,4; Syr 1,27; Syr 4,24; Syr 6,22; Syr 11,1; Syr 14,20; Syr 15,10; Syr 19,20 /2 razy/; Syr 19,22; Syr 19,23; Syr 20,30; Syr 21,11; Syr 21,18; Syr 25,5; Syr 27,11; Syr 34,8; Syr 38,24; Syr 41,11/. Poza tym, w tej księdze 3 razy występuje ἡ σοφία /Syr 4,11; Syr 15,18; Syr 24,1/. Termin σοφία występuje też w Księdze Przysłów /17 razy/, Koheleta i Mądrości /16 razy/. W Księdze Joba występuje już tylko 9 razy. W innych księgach występuje sporadycznie³.

Syrachowi i jego współczesnym dane było doświadczenie tej rzeczywistości, którą określano słowem σοφία /‘mądrość’/. W czasie, kiedy

¹ G. Fohrer, σοφία, TWNT, t. VII, s. 465-496; R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1994, s. 560: „mądrość, wiedza, nauka, uczoność”.

² *LXX – Septuaginta*, Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit A. Rahlfs, Stuttgart 1979. O mądrości biblijnej: G. von Rad, *Weisheit in Israel*, Neukirchen 1970; M. Filipiak, *Biblia o człowieku*, Lublin 1979, s. 131-145; S. Potocki, *Mądrość uczonego w Piśmie*. W: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie Ksiąg Biblijnych* /6/, Warszawa 1999, s. 175-202; J. Marböck, *Weisheit im Wandel. Untersuchungen zur Weisheitstheologie bei Ben Sira*, Bonn 1971; O. Rickenbacher, *Weisheitsperikopen bei Ben Sira*, Göttingen 1973; H. Schmidt, *Wesen und Geschichte der Weisheit*, Berlin 1966.

³ E. Hatch, H. A. Redpath, *A Concordance to the Septuagint*, Michigan 1998, s. 1278-1280. Ps /3 razy/; Wj, 2 Sm, Jdt /2 razy/; Pwt, 1 Krn, 2 Krn, Est /1 raz/.

powstawała Księga Syracha pytano nie tylko o to, skąd mądrość pochodzi, jakie jest jej źródło. Pytano również o naturę mądrości⁴. Na te pytania udzielano bardzo różnych, często sprzecznych odpowiedzi⁵. W czasie, kiedy ustalano, jakie jest kryterium prawdy, kiedy w etyce nie mówiono o nakazach i obowiązkach⁶, Syrach swoją Księgę rozpoczyna od stwierdzenia, które nie pozostawia wątpliwości:

πάσα σοφία παρά κυρίου
καὶ μετ' αὐτοῦ ἔστιν εἰς τὸν αἰῶνα
„Cała mądrość od Pana [pochodzi],
i z Nim jest na wieki” /Syr 1,1/⁷.

Mamy do czynienia w tym stwierdzeniu z odpowiedzią udzieloną komuś, kto pyta o pochodzenie mądrości. Pochodzi ona od Pana w całym swoim wymiarze. Nie ma innego źródła mądrości, jak tylko Bóg. Nie może być inaczej, ponieważ mądrość „z Nim jest na wieki” /Syr 1,1/. Jest to swoiste wyznanie mędrca, w którym łączy on mądrość z Bogiem. Wskazuje przy tym również na Boga jako na Tego, bez którego nie byłoby mądrości, bo ona przecież „od Pana [pochodzi]” /Syr 1,1/.

W Syr 1,4 mędrzec uzupełnia swoją wypowiedź o mądrości z Syr 1,1. Dodaje bardzo ważną informację o jej pochodzeniu:

προτέρα πάντων ἔκτισται σοφία
καὶ σύνεσις φρονήσεως ἔξ αἰῶνος
„Jako pierwsza przed wszystkim stworzona została mądrość,
i rozum roztropny [jest] od wieków” /Syr 1,4/⁸.

Zauważmy, że Syrach w Syr 1,1a mówi:

„Cała mądrość od Pana [pochodzi]”,

a w Syr 1,4a uzupełnia tę wypowiedź, wyjaśniając dlaczego tak jest:

„Jako pierwsza przed wszystkim stworzona została mądrość”.

Uczy nas w ten sposób o tym, że pochodzenie mądrości od Pana /Syr 1,1a/ jest czymś zrozumiałym i oczywistym, ponieważ to ona, przed wszystkim, pierwsza, została stworzona /Syr 1,4a/. Dlatego „z Nim jest na

⁴ *Katolicki komentarz biblijny*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 573-574.

⁵ W. Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, Warszawa 1988, t. 1, s. 127-158.

⁶ Tamże, s. 156.

⁷ Tłumaczenie BT⁵.

⁸ Przekłady starożytne mówią: „Zdrojem mądrości jest słowo Boże na wysokości, a drogi jej – to przykazania wieczne”. A. A. Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira*, New York 1987, s. 136-139.

wieki” /Syr 1,1b/. Jeszcze wyraźniej widać jak Syrach ucząc o mądrości stopniowo uzupełnia myśl, rozwija ją, kiedy zestawimy ze sobą tekst grecki Syr 1,1a, Syr 1,4a i Syr 1,1b:

Syr 1,1a
πάσα σοφία παρὰ κυρίου
„Cała mądrość od Pana
[pochodzi]”

Syr 1,4a
πρωτέρα πάντων ἐκτίσται σοφία
„Jako pierwsza przed wszystkim stworzona
została mądrość”

Syr 1,1b
καὶ μετ’ αὐτοῦ ἐστὶν εἰς τὸν αἰῶνα
„i z Nim jest na wieki”.

W Syr 1,27 mędrzec poszerza wiedzę na temat mądrości:

σοφία γὰρ καὶ παιδεία φόβος κυρίου
καὶ ἡ εὐδοκία αὐτοῦ πίστις καὶ πραότης
„Albowiem mądrość i wychowanie to bojaźń Pana,
a w wierności i łagodności ma On upodobanie”.

Ukazuje nam Syrach w Syr 1,27, że mądrość, która od Pana pochodzi i jest z nim na wieki /Syr 1,1/, może stać się udziałem człowieka. Bóg pragnie podzielić się z człowiekiem wartością, jaką jest mądrość⁹. Aby jednak tak mogło się stać, aby mądrość stała się udziałem człowieka, powinien on podjąć pewien wysiłek. Z jednej strony polega on na przyjęciu przez człowieka wartości określanej jako φόβος κυρίου – „bojaźń Pana”, która jest ściśle powiązana z mądrością i wychowaniem /Syr 1,27/. Z drugiej strony, konieczne jest uznanie, że bardzo ważnymi wartościami są πίστις καὶ πραότης – wierność i łagodność, w których Pan ma upodobanie.

W Syr 4,24 mędrzec uczy, jak człowiek może pokazać, że mądrość stała się jego udziałem. Najpełniej okaże to przez to, co i jak mówi:

ἐν γὰρ λόγῳ γνωσθήσεται σοφία
καὶ παιδεία ἐν ῥήματι γλώσσης
„mądrość bowiem poznaje się z mowy,
a naukę – ze słów języka” /Syr 4,24/¹⁰.

⁹ S. Potocki, *Mądrość uczonego w Piśmie...*, s. 174.

¹⁰ Tekst hebrajski Syr 4,24: כִּי בְאוֹמֵר נִדְעַת חִכְמָה וְחִבּוּנָה בְּמַעֲנֵה לִשׁוֹן, N. Peters, *Liber Jesu Filii Sirach*, Freiburg 1905, s. 8.

Mowa jawi się w tym tekście, jako zewnętrzny wyraz mądrości zdobytej przez człowieka.

Starajmy się zrozumieć to, co Syrach do tej pory powiedział o mądrości, cytując następną wypowiedź na jej temat:

σοφία γὰρ κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐστὶν
καὶ οὐ πολλοῖς ἐστὶν φανερά

„Mądrość bowiem jest w zgodzie ze swą nazwą,
i nie dla wielu jest dostrzegalna” /Syr 6,22/¹¹.

Mówi prawdę Syrach w Syr 6,22. Mądrość zgodnie ze swoją istotą, imieniem: κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς, jako pochodząca od Boga, będąca z Nim na wieki /Syr 1,1/, stworzona jako pierwsza /Syr 1,4/, jako tak wielka wartość „nie dla wielu jest dostrzegalna” /Syr 6,22/. Jest dana tylko tym, którzy boją się Pana /Syr 1,27/. O tym, że nie dla wszystkich jest ona dostępna świadczy to, jak ludzie używają daru mowy /Syr 4,24/. Ci, którzy przez bojaźń Pana zdobyli mądrość, dobrze używają daru mowy. Ci zaś, którzy używają mowy w sposób nieodpowiedzialny – mądrości nie dostąpili.

Syrach naucza jednak nie tylko o tym, kiedy mądrość może być dana człowiekowi. Uczy również, jakie skutki przyniesie ona w życiu tego, który bojąc się Pana, osiąga ją /Syr 1,27/. Mądrość dla takiego człowieka jest wielkim skarbem. Z kogoś, kto nie ma nic i jest biedakiem, może ona uczynić tak bogatego człowieka, że będzie on z dumnie podniesioną głową przebywał z możnymi, i to nie dlatego, że zdobył dużo bogactwa w wymiarze materialnym:

σοφία ταπεινοῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ
καὶ ἐν μέσῳ μεγιστάνων καθίσει αὐτόν

„Mądrość biednego podniesie mu głowę
i posadzi go między możnymi” /Syr 11,1/¹².

I jeżeli tak wyróżniony biedak, będzie ćwiczył się w mądrości, będzie radził się rozumowi, to wówczas taki człowiek będzie nie tylko wyróżnionym biedakiem. Stanie się on szczęśliwym mężem:

¹¹ Tekst hebrajski Syr 6,22: כִּי הַמוֹסֵד כְּשִׂמְחָה בֶן הוּא וְלֹא לְרַבִּים הוּא נְכוּחָה, w niektórych kodeksach zamiast נְכוּחָה jest נִכְוָחָה, N. Peters, *Liber Jesu...*, s. 14.

¹² Tekst hebrajski Syr 11,1: [בְּמַרְאֵהוּ] בְּנִיבִים חֲשִׁיבֵנוּ וּבֵין גְּדִיבִים רָאשׁוּ וּבֵין חֲכָמִים דָּל חֲשָׂא רַחֵם דָּל חֲשָׂא רַחֵם דָּל חֲשָׂא רַחֵם, N. Peters, *Liber Jesu...*, s. 30.

μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐν σοφίᾳ μελετήσει
καὶ ὃς ἐν συνέσει αὐτοῦ διαλεχθήσεται
„Szczęśliwy mąż, który troszczy się o mądrość
i który rozumnie się zastanawia” /Syr 14,20/¹³.

Tak szczęśliwy, troszczący się o mądrość człowiek wypowie „hymn pochwalny” /Syr 15,10/, a Pan takim szczęśliwym człowiekiem pokieruje:
ἐν γὰρ σοφίᾳ ῥηθήσεται αἴλιος
καὶ ὁ κύριος εὐδοώσει αὐτόν
„Albowiem w mądrości można wypowiedzieć hymn pochwalny,
a Pan nim pokieruje” /Syr 15,10/¹⁴.

Z jakim skutkiem Pan pokieruje człowiekiem szczęśliwym, który ćwiczy się w mądrości /Syr 14,20/ i „tylko w mądrości hymn pochwalny wypowie” /Syr 15,10/? Skutek jest zaskakujący. Człowiek uczy się bardzo ważnej prawdy:

πᾶσα σοφία φόβος κυρίου
καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ ποίησις νόμου
„Cała mądrość – bojaźń Pana,
a w całej mądrości jest wypełnienie czynem Prawa” /Syr 19,20/.

Człowiek odkrywa prawdę, która uzupełnia to, o czym mówił mędrzec w Syr 1,1:

πᾶσα σοφία παρὰ κυρίου
καὶ μετ’ αὐτοῦ ἔστιν εἰς τὸν αἰῶνα
„Cała mądrość od Pana [pochodzi],
i z Nim jest na wieki” /Syr 1,1/.

Teraz już jest wiadomo nie tylko, że:

πᾶσα σοφία παρὰ κυρίου
„Cała mądrość od Pana [pochodzi]” /Syr 1,1/,

wiadomo również, że dana jest człowiekowi, który boi się Pana:

πᾶσα σοφία φόβος κυρίου
„Cała mądrość – bojaźń Pana” /Syr 19,20/.

I choć „cała mądrość od Pana [pochodzi]” /Syr 1,1/

καὶ μετ’ αὐτοῦ ἔστιν εἰς τὸν αἰῶνα
„i z Nim jest na wieki” /Syr 1,1/,

¹³ Tekst hebrajski Syr 14,20: ישעה ואשרי אנוש בחכמה יהנה ובחבונה ישעה, N. Peters, *Liber Jesu...*, s. 46.

¹⁴ Tekst hebrajski Syr 15,10: בפה חכם האמר תהלה ומשל בה ילמדנה, N. Peters, *Liber Jesu...*, s. 48.

to jednak może mądrość stać się udziałem takiego człowieka, który wypełnia Prawo:

καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ ποιήσεις νόμου

„a w całej mądrości jest wypełnienie czynem Prawa” /Syr 19,20/.

Do takich wniosków dochodzimy dzięki człowiekowi, który:

a/ boi się Pana, i dzięki temu zdobywa mądrość

„Albowiem mądrość i wychowanie to bojaźń Pana”

σοφία γὰρ καὶ παιδεία φόβος κυρίου Syr 1,27

b/ okazuje tę mądrość przez mowę

„mądrość bowiem poznaje się z mowy”

ἐν γὰρ λόγῳ γνωσθήσεται σοφία Syr 4,24

c/ jest wywyższony przez mądrość

„i posadzi go między możnymi”

καὶ ἐν μέσῳ μεγιστάνων καθίσει αὐτόν Syr 11,1

d/ jest szczęśliwy, bo

„troszczy się o mądrość”

ἐν σοφίᾳ μελετήσει Syr 14,20

e/ jest kierowany przez Pana, co jest widoczne, ponieważ

„w mądrości

można wypowiedzieć hymn pochwalny”

ἐν γὰρ σοφίᾳ ῥηθήσεται αἴνος Syr 15,10.

A stąd już tylko krok do odkrycia prawdy o mądrości, która jest dostępna człowiekowi, jeżeli wypełnia Prawo. I równocześnie wypełnienie Prawa staje się znakiem, że komuś dana jest mądrość:

„a w całej mądrości jest wypełnianie czynem Prawa”

καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ ποιήσεις νόμου Syr 19,20.

I jeszcze jeden szczegół. Dochodzimy do tych prawd w Księdze Syracha przy pomocy malutkiego przyimka ἐν. Prawd, które pokazują jak mądrość, która „z Nim jest na wieki” /Syr 1,1/ łączy się z ziemią, dzięki człowiekowi, który boi się Pana /Syr 1,27/,

ἐν γὰρ λόγῳ γνωσθήσεται σοφία Syr 4,24

καὶ ἐν μέσῳ μεγιστάνων καθίσει αὐτόν Syr 11,1

ἐν σοφίᾳ μελετήσει Syr 14,20

ἐν γὰρ σοφίᾳ ῥηθήσεται αἴνος Syr 15,10

καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ ποιήσεις νόμου Syr 19,20.

Tym jest mądrość według Syracha. W dalszych rozdziałach swojej

księgi mędrzec zaczyna uczyć, czego nie można łączyć z pojęciem σοφία. Mówi najpierw o tym Syr 19,22:

καὶ οὐκ ἔστιν σοφία πονηρίας ἐπιστήμη
καὶ οὐκ ἔστιν ὅπου βουλή ἀμαρτωλῶν φρόνησις

„Nie jest mądrością znajomość złego
i nie ma roztropności, gdzie się słucha rady grzeszników”¹⁵.

Jak widzimy odpowiedź jest jednoznaczna. Syrach uczy, że do tego, aby być mądrym nie jest potrzebna znajomość zła /πονηρίας ἐπιστήμη/.

Nie idą także w parze człowiek głupi i mądrość:

ἔστιν πανουργία καὶ αὕτη βδέλυγμα
καὶ ἔστιν ἄφρων ἐλαττούμενος σοφία|

„jest przemyślność, a jednak budzi wstęś,
i bywa głupi, który źle na mądrości wychodzi”¹⁶ /Syr 19,23/.

W oczach mędrca niemożliwe jest też, aby ten, kto jest głupi /ἔστιν ἄφρων/ miał pożytek z mądrości. Nie może on sięgać po mądrość. A nawet jeżeli to uczyni, to spotka takiego człowieka klęska.

Próby łączenia mądrości ze złem, o których Syrach mówi w Syr 19,22 oraz chęć zdobycia mądrości przez głupca /Syr 19,23/ są tak naprawdę skrywaniem mądrości. Mądrość bowiem jest podobna do skarbu. Jeżeli jednak sięgną po ten skarb ci, którzy będą chcieli połączyć mądrość ze złem albo człowiek głupi, wówczas mądrość nie pozwoli się wykorzystać do niegodziwych celów i ukryje się przed takimi ludźmi. Nie będą oni mieli z niej żadnego pożytku, tak jak ludzie, którzy wiedzą, że skarb istnieje, ale nie mogą z niego korzystać, bo nie wiedzą, gdzie jest ukryty:

σοφία κεκρυμμένη καὶ θησαυρὸς ἀφανής
τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις

„Mądrość ukryta i skarb niewidoczny,
jakiż pożytek z obojga?” /Syr 20,30/.

I tak jak mądrość stanie się niewidoczna /Syr 20,30/ dla człowieka, który będzie chciał łączyć ją ze znajomością złego /Syr 19,22/ oraz dla głupca /Syr 19,23/, tak w wypadku człowieka, który zachowuje Prawo, panuje nad swoimi myślami, a to jest znakiem bojaźni Pańskiej – mądrość nie będzie czymś ukrytym:

¹⁵ BT⁴.

¹⁶ BT⁴.

ὁ φυλάσσωιν νόμον κατακρατεῖ τοῦ ἐννοήματος αὐτοῦ
καὶ συντέλεια τοῦ φόβου κυρίου σοφία

„Kto zachowuje Prawo, panuje nad swymi myślami,
uwieńczeniem zaś bojaźni Pańskiej jest mądrość”¹⁷ /Syr 21,11/.

Mądrość nie jest już tutaj ukrytym skarbem, niedostępnym, nieużytecznym dla człowieka, który chce połączyć ją ze znajomością złego /Syr 19,22/, czy dla człowieka, który jako głupiec na mądrości źle wychodzi /Syr 19,23/. Mądrość w Syr 21,11 jawi się jako wartość, która jest widoczna i znana. Jest symbolem właściwej postawy człowieka wobec Boga. Jest znakiem tego, że ktoś boi się Pana, czyli „zachowuje Prawo” i „panuje nad swymi myślami” /Syr 21,11/. Można zestawić ze sobą Syr 19,22a.23b, Syr 20,30 oraz Syr 21,11a.b:

Syr 19,22a: „Nie jest mądrością znajomość złego” Syr 20,30: mądrość ukryta

Syr 21,11a: „kto zachowuje Prawo” Syr 21,11b: bojaźń Pańska jej uwieńczeniem mądrość

Syr 19,23b: „głupi, który źle na mądrości wychodzi” Syr 20,30: mądrość ukryta

Syr 21,11a: „panuje nad swymi myślami” Syr 21,11b: bojaźń Pańska jej uwieńczeniem mądrość.

Jeszcze raz wraca Syrach do problemu źle wykorzystanej mądrości. Mówił już o tym w Syr 19,23, a teraz powtarza w Syr 21,18:

ὡς οἶκος ἠφανισμένος οὕτως μωρῶ σοφία
καὶ γνῶσις ἀσυνέτου ἀδιεξέταστοι λόγοι

„Jak dom zniszczony, tak mądrość głupiego,
a wiedza nierozumnego – to słowa nieskładne”.

Bardzo mądre i dosadne porównanie. Zniszczone domy to widoczny znak postępowania człowieka głupiego, który nie umiał korzystać z daru mądrości. Jakże trafne dopowiedzenie myśli, którą Syrach zawarł w stwierdzeniu:

„bywa głupi, który źle na mądrości wychodzi” /Syr 19,23/.

¹⁷ BT⁴.

A znakiem takiej postawy są zniszczone domy /Syr 21,18/. Nie przyniesie więc mądrość pożytku człowiekowi, który nie boi się Pana i nie przestrzega Prawa /Syr 19,20/ ani człowiekowi, który mądrość łączy ze złem /Syr 19,22/ i z głupotą /Syr 19,23; Syr 21,18/.

Przystoi natomiast mądrość starcom:

ὡς ὠραία γερόντων σοφία
καὶ δεδοξαμένοις διανόημα καὶ βουλή
„Jakże starcom przystoi mądrość,
a szanowanym – rozeznanie i rada” /Syr 25,5/.

Również człowiekowi bogobojnemu przystoi mądrość. On bowiem w tym, co mówi ukazuje mądrość, różniąc się w ten sposób od głupca:

διήγησις εὐσεβοῦς διὰ παντός σοφία
ὁ δὲ ἄφρων ὡς σελήνη ἀλλοιοῦται
„Mowa bogobojnego jest zawsze mądrością,
głupi zaś zmienia się jak księżyc” /Syr 27,11/.

Mędrzec uzupełnia wypowiedź Syr 27,11 w Syr 34,8:

ἄνευ ψεύδους συντελεσθήσεται νόμος
καὶ σοφία στόματι πιστῶ τελείωσις
„Bez kłamstwa zostanie wypełnione Prawo,
a mądrość w ustach prawdomównych jest doskonałością” /Syr 34,8/.

Jakże wiele prawdy jest zawartej w tych dwóch stwierdzeniach:

„Mowa bogobojnego jest zawsze mądrością” /Syr 27,11/,
„a mądrość w ustach prawdomównych jest doskonałością”

/Syr 34,8/.

Uczy nas Syrach tego, że to bogobojność sprawia, iż usta człowieka są godne zaufania. I to one wypełnione są mądrością.

Obok starców, którym przystoi mądrość /Syr 25,5/, bogobojnych, których mowa jest zawsze mądrością /Syr 27,11/, gdyż mają usta godne zaufania i wypełnione mądrością /Syr 34,8/ Syrach mówi także o uczonym w Piśmie, opisując przy tym, jakie warunki powinien spełnić, aby osiąść mądrość:

σοφία γραμματέως ἐν εὐκαιρίᾳ σχολῆς
καὶ ὁ ἐλασσοῦμενος πράξει αὐτοῦ σοφισθήσεται
„Uczony w Piśmie zdobywa mądrość w czasie wolnym od zajęć,
A kto ujmuje sobie działania, ten stanie się mądry” /Syr 38,24/.

Swoje rozważania o mądrości kończy Syrach stwierdzeniem-apelem:

παιδείαν ἐν εἰρήνῃ συντηρήσατε τέκνα

σοφία δὲ κεκρυμμένη καὶ θησαυρὸς ἀφανῆς τίς ὠφέλεια ἐν
ἀμφοτέροις
„Dzieci, zachowujcie w pokoju karność!
Mądrość zakryta i skarb niewidzialny – jakizż pożytek z obojga?”
/Syр 41,14/¹⁸.

2. ἡ σοφία

Bardzo ciekawe jest również to, że trzy razy mędrzec używa w swojej Księdze mówiąc o mądrości, słowa ἡ σοφία:

Syr 4,11:

ἡ σοφία υἱὸς αὐτῆς ἀνύψωσεν
καὶ ἐπιλαμβάνεται τῶν ζητούντων αὐτήν
„Mądrość wywyższa swych synów
i ma pieczę nad tymi, którzy jej szukają”.

Syr 15,18:

ὅτι πολλὴ **ἡ σοφία** τοῦ κυρίου
ἰσχυρὸς ἐν δυναστείᾳ καὶ βλέπων τὰ πάντα
„Ponieważ wielka jest mądrość Pana,
potężny jest władzą i widzi wszystko”.

Syr 24,1:

ἡ σοφία αἰνέσει ψυχὴν αὐτῆς
καὶ ἐν μέσῳ λαοῦ αὐτῆς καυχῆσεται
„Mądrość wychwala sama siebie,
chlubi się pośród swego ludu”.

Mądrość w tych tekstach, jak można łatwo zauważyć, jest traktowana podmiotowo¹⁹:

„wywyższa swych synów
i ma pieczę nad tymi, którzy jej szukają” /Syr 4,11/.

Z jednej strony, w tym stwierdzeniu ukazana jest potęga mądrości, a z drugiej jej zwrócenie się w stronę człowieka potrzebującego pomocy.

Dlaczego tak jest /Syr 4,11/ wyjaśnia kolejny tekst Syracha:

ὅτι πολλὴ **ἡ σοφία** τοῦ κυρίου
ἰσχυρὸς ἐν δυναστείᾳ καὶ βλέπων τὰ πάντα

¹⁸ BT⁴.

¹⁹ K. Romaniuk, *Księga Mądrości*, Poznań 1969, s. 79-81.

„Ponieważ wielka jest mądrość Pana,
ma ogromną władzę i widzi wszystko” /Syr 15,8/.

Jest tak, ponieważ taka a nie inna jest wielka „mądrość Pana”. On potężny jest władzą, dlatego potrafi zniżyć się i widzieć wszystko /Syr 15,18/.

Pokażmy teraz, jak Syrach uzasadnia, dlaczego „wielka jest mądrość Pana” /Syr 15,18a/. Uzasadnienie jest zawarte w Syr 4,11a, Syr 15,18b¹ oraz Syr 4,11b i Syr 15,18b²:

Syr 15,18a

„ponieważ wielka jest mądrość Pana”.

Syr 4,11a

„Mądrość wywyższa swych synów

Syr 15,18b¹

„potężny jest władzą”

Syr 4,11b

„i ma pieczę nad tymi, którzy jej szukają”

Syr 15,18b²

„i widzi wszystko”.

Czy podsumowaniem tego zestawienia nie może być Syr 24,1, gdzie występuje również termin ἡ σοφία:

„Mądrość wychwala sama siebie,
chlubi się pośród swego ludu”.

Ma pełne prawo mądrość wychwalać „sama siebie” /Syr 24,1a/, ponieważ jest wielka i związana z Panem /Syr 15,18a/. Dzięki czemu Pan „potężny jest władzą” /Syr 15,18b/. Ma prawo mądrość chlubić się „pośród swego ludu” /Syr 24,1b/ nie tylko dlatego, że jest ściśle związana z Panem /Syr 15,18a/, ale również dlatego, że spośród ludu „wywyższa swych synów” /Syr 4,11a/ i „ma pieczę nad tymi, którzy jej szukają” /Syr 4,11b/.

Te trzy teksty /Syr 4,11; Syr 15,18; Syr 24,1/, w których użyte jest słowo ἡ σοφία, dzielą nauczanie Księgi Syracha o mądrości na trzy części. Przy czym każdy z tych tekstów wskazuje na to, jaka nauka o mądrości jest w tekstach po nim występujących:

1. Syr 4,11

„Mądrość **wywyższa** swych synów

i ma pieczę nad tymi, którzy jej szukają”,

kolejne teksty uczą **jak** mądrość „**wywyższa**” „**i ma pieczę**”:

Syr 4,24 mądry będzie umiał posługiwać się mową

- Syr 6,22 mądrość będzie dostrzegalna dla wywyższonych
 Syr 11,1 podniesie głowę biednego
 Syr 14,20 uczyni człowieka szczęśliwym
 Syr 15,10 człowiek będzie mógł głosić hymny
2. Syr 15,18
 „Ponieważ **wielka** jest mądrość Pana,
ma ogromną władzę i widzi wszystko”
 kolejne teksty uczą na czym polega **wielkość mądrości Pana i jego władza**:
- Syr 19,20 cała mądrość to bojaźń Pana, i w niej „jest wypełnienie Prawa”
 Syr 19,22 nie można łączyć mądrości ze złem
 Syr 19,23 głupi na mądrości traci
 Syr 20,30 mądrość nie jest dostępna dla wszystkich
 Syr 21,11 uwieńczenie mądrości jest w bojaźni Pańskiej
 Syr 21,18 mądrość zniszczy głupiego

3. Syr 24,1
 „Mądrość **wychwala** sama siebie,
chlubi się pośród swego ludu”

ponieważ:

- Syr 25,5 przystoi starcom
 Syr 27,11 łączy się z mową bogobojnego
 Syr 34,8 wypełnia to, co mówią usta godne zaufania
 Syr 38,24 zdobywa ją uczony w Piśmie.

Podsumowując, można w Księdze Syracha w nauce o mądrości wyróżnić następujące części:

Wprowadzenie:	Syr 1,1; Syr 1,4; Syr 1,27
1. Mądrość wywyższająca i opiekująca się człowiekiem:	Syr 4,11
Syr 4,24; Syr 6,22; Syr 11,1;
Syr 14,20; Syr 15,10
2. Wielka mądrość Pana:	Syr 15,18
Syr 19,20; Syr 19,22; Syr 9,23;
Syr 20,30, Syr 21,11; Syr 21,18
3. Mądrość chlubiąca się:	Syr 24,1
Syr 25,5; Syr 27,11; Syr 34,8;
Syr 38,24
Podsumowanie:	Syr 41,14.

Na koniec zauważmy jak teksty, które wyróżniliśmy jako Wprowadzenie /Syr 1,1; Syr 1,4; Syr 1,27/ odpowiadają temu, co Syrach mówi w Syr 41,14, czyli w tym, co nazwaliśmy Podsumowaniem. I tak:

Syr 41,14a: „Dzieci, zachowujcie w pokoju karność” odpowiada

Syr 1,27: „Albowiem mądrość i wychowanie to bojaźń Pana a w wierności i łagodności ma On upodobanie”,

z kolei zaś

Syr 41,14b „Mądrość zakryta i skarb niewidzialny – jakież pożytek z obojga?”

odpowiada

Syr 1,1 „Cała mądrość od Pana [pochodzi], i z Nim jest na wieki”

Syr 1,4 „Jako pierwsza przed wszystkim stworzona została mądrość, a rozum roztropny [jest] od wieków”.

Widać z takiego zestawienia, że jeżeli ktoś nie zachowa nauki Syracha /Syr 41,14a/, czyli nie zdobędzie mądrości i wykształcenia związanego z bojaźnią Pańską, a przez to nie będzie postępował w wierności i łagodności, w czym Pan ma upodobanie /Syr 1,27/, to wówczas cała mądrość od Pana /Syr 1,1/, „przed wszystkim stworzona” /Syr 1,4/, dla takiego człowieka jest jak nieodkryty skarb, nie ma on z niej żadnego pożytku /Syr 41,14b/.